

Conrad Schick: Öncü Mimar, Arkeolog ve On dokuzuncu Yüzyıl Kudüs Tarihçisi

Conrad Schick: Pioneering Architect Archaeologist and Historian of Nienteenth Century Jerusalem

Orjinal Makale Künyesi

Makalenin Künyesi ve Online Sürümü için Bknz: Nazmi Al Jubeh, "Conrad Schick: Pioneering Architect Archaeologist and Historian of Nienteenth Century Jerusalem", Jerusalem Quarterly, Issue 67-Autumn 2016, pp. 7-18. <https://www.palestine-studies.org/en/node/208454>

Öz

On dokuzuncu yüzyılda Kudüs'ü ziyaret eden ya da bu şehirde yaşamış olan yüzlerce Oryantalist, arkeolog ve misyonerden hiçbirisi Kudüs'e Conrad Schick kadar etki bırakmamıştır. Conrad Schick, eğitilmiş bir mimar olmamasına rağmen, yine de Kudüs'teki on dokuzuncu yüzyıla ait pek çok binanın tasarımını yaptı ve bu binaların inşa süreçlerini de denetlemiştir. Diğer taraftan kendisi bir arkeolog da olmamasına rağmen şehrin yani Kudüs'ün farklı yerlerinde kazılar yaparak şehrin farklı tarihi dönemlerini araştırmış ve Kudüs ile ilgili çok sayıda makale ve arkeolojik rapor yayınlamıştır. Schick, ayrıca üç boyutlu maket yapma konusunda eğitilmiş olmamasına rağmen, Kudüs'teki tarihi anıt sayılabilecek eserlerin etkileyici ve doğru modellerinin üretiminde de mükemmel bir kişiydi. Schick, yine kendisinin bir Coğrafyacı olmamasına rağmen Kudüs'ü hazırladığı haritalarla belgeleyen bir kişiliktir. Bir bütün olarak Conrad Schick'in, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Kudüs'teki yakın Avrupa endişelerinin toplamını somutlaştırdığı ve farklı tarihsel ve sosyal bilimlere su götürmez bir şekilde benzersiz bir kişilikle bir araya getirdiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Conrad Schick, Filistin, Kudüs, Mimar

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) Lisans ile lisanslanmıştır.

ORAFAM Journal - Muş Alparslan Üniversitesi Ortadoğu ve Afrika Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlar. / ORAFAM Journal - Muş Alparslan University Middle East and African Research Center Journal ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal

Giriş

On dokuzuncu yüzyılda Kudüs'ü ziyaret eden ya da bu şehirde yaşamış olan yüzlerce Oryantalist, arkeolog ve misyonerden hiçbirisi Kudüs'e Conrad Schick kadar etki bırakmamıştır. Conrad Schick, eğitilmiş bir mimar olmamasına rağmen, yine de Kudüs'teki on dokuzuncu yüzyıla ait pek çok binanın tasarımını yaptı ve bu binaların inşa süreçlerini de denetlemiştir. Diğer taraftan kendisi bir arkeolog da olmamasına rağmen şehrin yani Kudüs'ün farklı yerlerinde kazılar yaparak şehrin farklı tarihi dönemlerini araştırmış ve Kudüs ile ilgili çok sayıda makale ve arkeolojik rapor yayınlamıştır. Schick, ayrıca üç boyutlu maket yapma konusunda eğitimli olmamasına rağmen, Kudüs'teki tarihi anıt sayılabilecek eserlerin etkileyici ve doğru modellerinin üretiminde de mükemmel bir kişiydi. Schick, yine kendisinin bir Coğrafyacı olmamasına rağmen Kudüs'ü hazırladığı haritalarla belgelemiştir. Bir bütün olarak Conrad Schick'in, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Kudüs'teki yakın Avrupa endişelerinin toplamını somutlaştırdığı ve farklı tarihsel ve sosyal bilimlere su götürmez bir şekilde benzersiz bir kişilikle bir araya getirdiği söylenebilir.-

Hayatı ve Eğitimi

1822 doğumlu Conrad Schick, bir marangozun yanında çırak olarak çalışan fakir bir çocuktur. Ayrıca Almanya'nın güneybatısındaki Württemberg bölgesinde yer alan Korntal kasabesindeki dini bir kurum olan Korntal İncil Enstitüsü (Korntal Bible Institute)'nde saat

onarımı ve demircilik mesleklerini öğrendi.¹ Schick, yirmi yaşında İsviçre'nin Basel kentine gitti ve orada Christian Friedrich Spittler tarafından kurulan Pilgermission St. Chrischona Koleji (Pilgermission St. Chrischona College) kaydoldu. Schick, orada muhafazakâr bir dini çevrede dört yıl geçirdi ayrıca müjdecilik (Evangelizm) yani Protestan dininin bu mezhebinin yayma konusunda aldığı eğitimin yanında bir dizi zanaat eğitimi de aldı². Kolejin yürüttüğü bu dini hareketin misyonerlik hedeflerine uygun olarak Schick, şehirde misyon için bir merkez kurmak üzere Kudüs'e gönderildi.

Schick, 1846'da, hem Kudüs'teki yerel topluluklarla rahatça iletişim kurup bu toplulukların günlük yaşamdaki ihtiyaçlarına karşılık verebilecek bir takım mesleki bilgilere sahip hem de bu bilgileri kullanarak kendi yaşamlarını bu şehirde idame edebilecek bir grup misyoner ile Kudüs'e vardı.

Schick ile birlikte bu misyoner grubun amacı ise misyonerlerin bir arada yani bir kardeşlik (Fraternity) anlayışını barındıran yaşam biçimini (Fraternity's Way of Life), yerel halkı onlara yani bu misyonerlere katılmaya teşvik etmek için bir model olarak sunmaktır. Örneğin Schick, saat satarak, özellikle guguklu saatler tamir ederek ve şehirde zeytin ağacından yaptığı heykelleri satarak geçimini sağlıyordu.

Schick'in Almanya'da içinden çıktığı bu dini çevre, aynı zamanda Filistin bölgesinin Hristiyanlıktaki yerine de önem atfetmekteydi ve bu dini çevrenin tarihsel ve ideolojik koşullarının bir yansıması olarak Güneybatı Almanya'da ortaya çıkan ve sonrasında Kudüs başta olmak üzere bölgedeki diğer birçok Filistin kasabasına yerleşen Alman Templer Cemiyeti (Tempelgesellschaft³) adlı örgütü de üretmişti. Bu nedenle Schick, Tapınakçı hareketinin kuruluşundan önce Kudüs'e gelmesine rağmen, yaşamının ve kariyerinin önemli bir kısmı Kudüs'teki bu hareketle ilişkilendirildi. Bütün bunlar, Osmanlı Filistin'inde Protestanlığın gelişiminden ve onun diğer yerleşik kiliselerle (Ortodoks, Katolik ve bunların çeşitli mezhepleri) olan ilişkisinden (ve rekabetinden) ayrılamaz. Alman, İngiliz (Anglikan) ve İsveçli Protestan misyonerler, 19. yüzyılda eşi görülmemiş bir şekilde Filistin'i öyle bir ele alıp gündemde tutmaya çalıştıkları bu durum Avrupa'nın Filistin'e karşı gösterdiği ilginin çok fazla artmasına neden oldu.⁴

- 1 Korntal – Korntal-Münchingen, 1975 yılından bu yana iki kasabanın tek bir idari birim içinde birleştiği – Baden-Württemberg eyaletinin başkenti Stuttgart şehrinin kuzeybatısında yer alır ve onun kültürel yörüngesinde olan bir şehir.
- 2 Pilgermission St. Chrischona koleji 1840 yılında Basel'de kurulmuştur. Halen faaliyet göstermekte olan bu okul, Almanya ve İsviçre başta olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinde mezunları bulunmaktadır. Bu evanjelik dini grup ve misyonu hakkında daha fazla bilgi için bkz. www.chrischona.org/home.html
- 3 Templer hareketi 1861'de Stuttgart yakınlarındaki Ludwigsburg yakınlarında kuruldu. Bu örgütün amacı, Mesih'in dönüşünü hızlandırmak için Kudüs'teki Tapınağı yeniden inşa etmektir. Bu örgüt, Filistin'deki ilk sömürge yerleşimlerini 1868'de Hayfa'da Karmel Dağı'nın eteklerinde kurdular. Yafa yakınlarında Sarona'yı ve Kudüs'teki Alman Kolonisini kurmaya devam ettiler. Kolonizasyon faaliyetleri, İngiltere'nin Filistin'i işgal etmesi ve Almanya'yı yenmesinden sonra Birinci Dünya Savaşı sırasında sona erdi. Alman Tapınakçılar, Filistin'de tarım ve mimarinin yanı sıra yol ve iletişim sistemlerinin geliştirilmesinde rol oynadılar. Bknz: Frank Foerster, *Mission im Heiligen Land: Der Jerusalems-Verein zu Berlin, 1852–1945* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus G. Mohn, 1991); Alex Carmel, *Die Siedlungen der Württembergischen Templer in Palästina 1868–1918* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 1973).
- 4 1838'de Kudüs'te bir İngiliz Konsoloslugu kuruldu ve 1841'de bir Anglo-Prusya Piskoposluk cemaati kuruldu ve ardından İngiliz ve Alman faaliyetleri, genel olarak Filistin'de ve özel olarak Kudüs'te Avrupa

1850’de Schick, kendisini Kudüs’e gönderen kardeşlik yapılanmasından ayrıldı. Schick’in kardeşlik yapılanmasıyla olan anlaşmazlığı, evlenme arzusunun kaynaklanıyor gibiydi, kardeşlik hareketin kurucusu olan misyoner Spittler, yandaşlarının yani kardeşlik adlı hareketin üyesi olan misyonerlerin evlenmesini daha önceden yasaklamıştı⁵. Bu sırada Schick, 1852’de Kudüs’te bir Alman kadın olan Caroline Amalie Schmidt ile evlendi. Caroline Amalie Schmidt daha sonra çiftin ilk kızını doğururken öldü. Schick daha sonra, altı çocuğunu doğuran başka bir Alman kadın olan Friederike Pauline Dobler ile evlendi ancak bu çocukların sadece yarısı yetişkinliğe kadar hayatta kalabildi.

Spittler’in Kardeşlik hareketinden ayrıldıktan sonra, Schick, Yahudiler arasında Hristiyanlığı Teşvik Etmek için Londra Derneği (London Society for Promoting Christianity amongst the Jews) adlı bir Anglikan grubuna katıldı⁶. Özellikle Kudüs’te faaliyet gösteren bu cemiyetin başında o zamanlar Rahip Samuel Gobat bulunuyordu⁷. Rahip Gobat’ın projesi için çeşitli binalar kurma ihtiyacı, mevcut tüm kanıtlara göre, mimarlıkta resmi bir eğitim almamış olan Schick’i bir mimara dönüştürmüş olabilir ancak nedeni ne olursa olsun, Schick bu alanda başarılı olmuştu. Schick, Kudüs Kalesi’nin karşısında bulunan ve İngiliz Anglikan Kilisesi tarafından finanse edilen Christ Church’teki Sanayi Evi’nde çalıştı.⁸ Orada Yahudi mühtedilerin çocuklarına çeşitli el sanatları öğretti ve birkaç yıl sonra bu kurumun müdürü oldu. 1881 yılına kadar bu görevi sürdürdü. Bu okul, birkaç modern zanaatın Kudüs’te gelişmesine katkıda bulundu ve Schick, şehre yeni yapı malzemeleri ve mimari formlar da getirdi⁹. Schick, yıllarının çoğunu İngiliz Filistin Keşif Fonu (British Palestine Exploration Fund) ile çalışmaya adadı ve dergileri olan Filistin Keşif Fonu Üç Aylık Bildirimi (Palestine Exploration Fund Quarterly Statement) adlı dergi için düzinelerce makale ve rapora katkıda bulundu. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Kudüs’teki

devletleri arasında ateşli bir yarış başlattı. Daha fazla bilgi için bkz: A. Tibawi, *British Interests in Palestine 1800–1901* (London, 1961); Alexander Scholch, *Palestine in Transformation 1856–1882*, pp. 47–75.

- 5 Alex Carmel, “C. F. Spittler and the Activities of the Pilgrims Mission,” in *Ottoman Palestine, 1800–1914: Studies in Economic and Social History*, ed. Gad G. Gilbar (Leiden: E. J. Brill, 1990), 255–286.
- 6 Londra Yahudiler arasında Hristiyanlığı Teşvik Etme Derneği (London Society for Promoting Christianity amongst the Jews), Kudüs’ün Eski Şehri’ndeki Kale’nin karşısında, Filistin’deki ilk Protestan kilisesi olan Christ Church’ü kurdu. Bknz: Yaron Perry, *British Mission to the Jews in Nineteenth- Century Palestine* (London: Frank Cass, 2003).
- 7 1799’da İsviçre’de doğan Gobat, 1846’dan 1879’daki ölümüne kadar Kutsal Topraklardaki Anglo-Prusya Piskoposluk Kilisesi’nin ikinci piskoposuydu. Gobat, Filistin’de hastaneler, okullar ve yetimhaneler de dahil olmak üzere bir dizi hayır kurumu kurdu. Eskiden Amerikan Kutsal Topraklar Araştırmaları Enstitüsü (American Institute of Holy Land Studies) olarak bilinen Kudüs Üniversitesi Koleji’ne (Jerusalem University College) ev sahipliği yapan Zeytin Dağı’nın güneybatı yamacında bir okul inşa etti. Bknz: Charlotte van der Leest, “Conversion and Conflict in Palestine: The Missions of the Church Missionary Society and the Protestant Bishop Samuel Gobat” (PhD thesis, University of Leiden, 2008), available online at openaccess. leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12957/ Thesis.pdf?sequence=1.
- 8 Bknz: Friends of Conrad Schick, “House of Industry,” online at conradschick.wordpress.com/jerusalem/house-of-industry/ (accessed 4 October 2016).
- 9 Ruth Kark, Dietrich Denecke, and Haim Goren, “The Impact of Early German Missionary Enterprise in Palestine on Modernization and Environmental and Technological Change, 1820–1914,” in *Christian Witness between Continuity and New Beginnings: Modern Historical Missions in the Middle East*, ed. Martin Tamcke and Michael Marten (Piscataway, NJ: Transaction, 2006), 145–176.

mimari ve kentsel gelişimi izleyen çizelgeler yayınladı ve dergiye gelişmelerin Kudüs'ün tarihi ve topografyası üzerindeki etkilerine dair haberler ve incelemeler sağladı. Bu derginin hemen hemen her sayısında, Schick'in vefat ettiği yılda bile yazdığı çeşitli katkılar yer aldı.

Schick, Yafa ve Kudüs'ü birbirine bağlama çabalarında da aktifti. Avrupalı misyonerler ve Kudüs'ü faaliyetlerinin merkezine koyan diğer dini gruplar, Yafa limanına erişimi kolaylaştıracak bir iletişim ağının geliştirilmesi konusunda takıntılıydılar. Schick, Avrupalı grupların bu arzusunu erkenden ve hatta on dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren, Kudüs'ü Yafa'ya bağlayan ve Avrupalıların genel olarak Filistin'e ve özel olarak Kudüs'e erişimini sağlayacak bir demiryolu inşa etmek için planlar hazırladığında fark etti.

Schick'in demiryolu için yaptığı planlar, demiryolunun Ramallah'ın güney kısmından, Bayt «Ur»dan batıya inen ve ardından kıyı ovasına geçişi ile sonlanmaktaydı. Bu görev için, önerilen yol boyunca yolun her iki tarafının bitki örtüsünü, kaya türlerini ve insan yerleşimlerini gözden geçirerek tüm alanın topografyasını ve jeolojisini inceledi. Planları arasında Kudüs'ü bir yol sistemi aracılığıyla Yafa'ya bağlamaya yönelik fikir ve planları da vardı¹⁰. Fransa'dan mühendisler onun planına göre ayrıntılı haritalar hazırlamak için gelseler de, mali kaynak yetersizliği ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan gerekli izinlerin alınamaması nedeniyle bu gerçekleşmedi. Ancak Schick'in konuyla ilgili öncü düşüncesi, trenin Kudüs'e gelişini kolaylaştırmak için yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasını sağladı. Coğrafi bölgeyle ilgili doğru çalışması ve yayınladığı bilgiler, Schick'in fikirlerinin geliştirilmesinden yarım yüzyıl sonra projenin tamamlanması için nihayetinde faydalı oldu.¹¹ Schick 1901'de Kudüs'te öldü ve Zion Dağı'ndaki Protestan mezarlığına gömüldü. Birkaç hafta sonra karısı onu takip etti ve o da onun yanına gömüldü. Mezarları bugün Kudüs'te görülebilir. Schick, İsviçre'deki eğitimine dayalı olarak misyonerlik görevlerini yerine getirmek için Kudüs'e gelmiş ve dini metinler hakkında geniş bir bilgi birikimine sahip olsa da bunun Kudüs'teki başarılarının çoğunluğu üzerinde çok az etkisi olmuştu. Ancak yaklaşık yarım asırdır Kudüs'te yaşayıp, çalıştı ve şehirde Schick'in izini taşımayan hiçbir köşe kalmamıştı. Aşağıda, bir model yapımcısı, bir mimar ve bir bilim adamı olarak Schick'in katkılarına değinilecektir.

Schick'in modelleme çalışmaları

Schick'in Kudüs şehrindeki tarihi anıt modelleri, özellikle Harem-i Şerif ve şehirdeki diğer kamu binalarının modelleri, onun bir bilgin ve zanaatkâr olarak ününe katkıda bulunmuştur¹². Harem-i Şerif'in ilk modelinin, İslami vakıf yönetiminin Schick'in

10 Schick, fikirlerini şurada yayınladı: “Studien über Strassen- und Eisenbahn-Anlagen zwischen Jaffa und Jerusalem,” in *Mitteilungen aus Justus Perthes' geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie von Dr. A. Petermann*, (Gotha, Germany: J. Perthes, 1867), 124–132.

11 Yafa ile Kudüs arasındaki demiryolunun öyküsü için bkz. vAnthony Travis, *On Chariots with Horses of Iron and Fire: The Excursionists and the Narrow Gauge Railroad from Jaffa to Jerusalem* (Jerusalem: Hebrew University Magnes Press, 2009).

12 Conrad Schick müzesinin içeriğiyle ilgili kısa bir film çevrimiçi olarak mevcuttur. Conrad Schick Müzesi, “Models of Jerusalem” (Christ Church, Jerusalem, 2012), çevrimiçi olarak www.youtube.com/watch?v=CquyEiuOznk (4 Ekim 2016'da erişildi).

uzmanlığından yararlanmaya karar verdiği ve onu içeriden incelemesine izin verdiği 1872'den sonra inşa edildiği görülüyor. Yeraltı yapıları ve kuyular da dâhil olmak üzere tüm Harem-i Şerif bileşenlerine erişim özgürlüğünden yararlanan Schick, daha sonra araştırmacılar için ki özellikle çoğunun Haram el-Şerif'e giremediği için, önemli bir kaynak oluşturan kesin bir üç boyutlu model üretti. Onun bu modeli yaparken kullandığı doğru ölçümleri, diğer bilim adamlarının Harem-i Şerif kompleksini hem yerin üstünden hem de altından daha iyi anlamalarına yardımcı oldu. Schick'in yaratıcılığı ve ahşap üzerindeki işçiliği, Haram el-Şerif'in üç boyutlu modelinin birçok özelliğinde ortaya çıkıyor: örneğin, modelin bileşenlerinden herhangi biri değiştirilirse, gerçek yapı kompleksinde olduğu gibi bu ahşap modelde de olduğu gibi yapının o bölümünün altındaki parça da ortaya çıkacak şekilde modeli inşa etmiştir.

Schick ayrıca Romalı Yahudi tarihçi Flavius Josephus'un yazıları da dahil olmak üzere eski metinlerde bulunan bilgilere dayanarak kutsal alanın bir modelini de inşa etti. Amacı temelde yapının (İkinci Tapınak olarak bilinir) yeniden inşasını hayal etmektir. Modeli, 1873 yılında ünlü Viyana Uluslararası Sergisi'nde Osmanlı Pavyonu'nda sergilendi.¹³ Noble Sanctuary (Haram el-Şerif)'in başka bir modeli, Almanya'nın Baden Württemberg eyaletinden Kral I. Charles tarafından satın alındı ve Charles'ın Schick'e Kraliyet Württembergian Hofbaurat (Özel İnşaat Meclisi Üyesi) unvanını vermesini sağladı. Schick ayrıca erken Roma dönemini temsil etmek için Kudüs şehrinin de bir modelini yaptı. Amacı, bu modelin Kudüs şehrini Mesih'in günlerinde olduğu gibi çağrıştırması, İncil'in şehrin coğrafyasının anlaşılmasını teşvik etmesi ve İsa'nın yaşamıyla ilişkili yerleri tanımlamanın yanı sıra İkinci Tapınağı tasvir etmesiydi. Çağdaş bilim adamları, Schick'in üretildiği zamandaki arkeolojik ve tarihsel bilginin, bu tipte doğru bir model üretmek için yetersiz olduğunu belirtse de model Schick'in şaşırtıcı kapasitesinin ve Kudüs'ün topografyasını okuma yeteneğinin kanıtı olmaya devam ediyor ve modelini, zamanından yıllarca önde kılıyor.

Schick ayrıca kilisenin çeşitli bileşenlerinin farklı tarihsel dönemlerde ortaya çıktığı Kutsal Kabir Kilisesi'nin olağanüstü bir modelini de inşa etti. Amacı, Konstantin döneminde dördüncü yüzyılda inşa edilmesiyle başlayan ve Haçlılar döneminde daha sonraki onarımını kapsayan uzun tarihi boyunca kilisede meydana gelen değişiklikleri açıklamak ve tasvir etmektir. Bu model Kırım Savaşı'ndan sonra, bir grup ülke ve kilisenin Kutsal Kabir Kilisesi'ni kapsamlı bir şekilde yenilemeye karar vermesiyle üretildi. Restorasyon sürecine başlamadan önce Schick, tarihi yapının karmaşıklığını ve geçirdiği aşamaları göz önünde bulundurmak için modelini hazırladı.

Şam Kapısının karşısındaki Schmidt's Girls College'da (Paulus Evi¹⁴), Schick'in modellerinden bir diğeri, Kudüs'ü farklı dönemlerde tasvir ediyor ve şehrin Demir Çağı'ndan on dokuzuncu yüzyıla kadar olan tarihini kapsıyor. Bu sayede Schick'in çağdaşlarının

13 Viyana sergisinden alınan ahşap model, Kudüs'teki Christ Church onu satın alıp 2012'de Kudüs'e getirene kadar yaklaşık 130 yıl boyunca İsviçre'nin Basel kentinde saklandı; şimdi Kilise Ekinde sergileniyor.

14 Şam Kapısı'nın kuzeyinde, Eski Şehir surlarından yaklaşık yüz metre uzaklıkta bulunan bu devasa kompleks, Alman Kutsal Topraklar Derneği'ne (Deutscher Verein vom Heiligen Lande) aitti ve Alman Katolik hacılar için bir pansiyon olarak inşa edildi. Bina inşaatı, 1904'te başladı ve 1908'de tamamlandı. Şimdi hacılar için bir pansiyon olarak kullanılıyor ve Schmidt'in Kız Koleji'ne ev sahipliği yapıyor.

çoğu gibi Birinci ve İkinci Tapınağı çağrıştıran takıntısı anlaşılabilir. Ancak kendisi de döneminin bir öğrencisi olduğu için (Herodyen) İkinci Tapınağı “klasik” mimari açısından on dokuzuncu yüzyıl Avrupa’sında olduğu gibi tasavvur etmiş ve modeli Rönesans üslubuna göre yapmıştır.

Schick ayrıca, Bizans imparatoru Justinian tarafından MS 530 civarında inşa edilen Yeni Meryem Kilisesi’ni (Nea Maria) gösteren Harem-i Şerif’in heyecan verici üç boyutlu bir modelini de yaptı. Schick’in modeli, Bizans tarihçisi Procopius tarafından sağlanan ayrıntılı açıklamaya dayanmaktadır. Modelde, Schick’in o zamanlar birçok bilim adamının inandığı teoriyi benimsediği, bu aynı binanın Mescid-i Aksa’nın ana ibadet salonu olarak yeniden tasarlandığı görülüyor. Ancak 1884’te Schick’in sağlığında Madaba Mosaic Haritasının keşfi, kilisenin Roma Cardo’sunun güney ucundaki yerini gösterdi. Böylece model, bu binaya ilişkin on dokuzuncu yüzyılın yaygın yanlış algısının bir belgesi olarak kalır. Schick bu hatayla ilgili herhangi bir atıfta bulunmadı, ancak Schick’in ölümünden yetmiş yıldan fazla bir süre sonra, bir kazı yapıldı ve Eski Şehir’in duvarlarının içinde ve dışında Zion Kapısı yakınında kilisenin kalıntıları keşfedildi¹⁵.

Schick, bazıları birden fazla kopya halinde bulunan on beşten fazla üç boyutlu model yaptı. Bazı modellerini bir yerden başka bir yere zarar görmeden taşıyabilecek şekilde tasarladı. Birkaç kopya Rusya, İngiltere, Fransa, Almanya ve İsviçre dahil olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinde dağıtıldı.¹⁶ Kudüs’teki Alman Protestan Enstitüsü (Alman Evanjelik Enstitüsü) de Schick’in iki modeline sahiptir, bu modellerden biri Kudüs şehrini diğer ise Kutsal Kabir Kilisesi’nin modelleridir. Schick’in modelleri hala saygı ve takdir topluyor. 2013 yılında, Kubbet-üs Sahra ve plazasının 1872-1873 yılları arasında yapılmış üç boyutlu bir modeli Londra’da müzayedede yer aldı ve 242.500 İngiliz Sterlini’ne satıldı¹⁷.

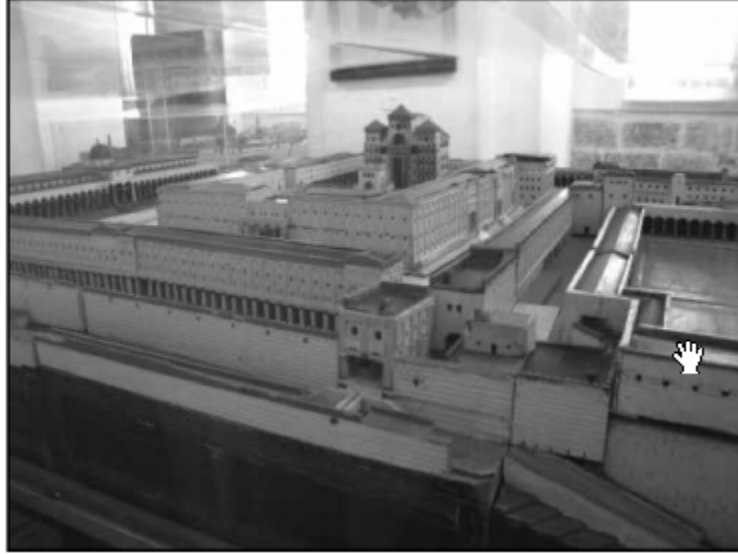
Conrad Schick tarafından tasarlanan binalar

İnsanların Schick’in modellerine olan hayranlığı nedeniyle kendisi aralarında Talita Qumi Okul binası, Talbiyya mahallesindeki Hansen Hastanesi ve Mea Shearim mahallesi de dahil olmak üzere kamu binalarının modellerini inşa etmeye teşvik edildi. Ayrıca Schick’in ürettiği modeller arasında mimari tasarımlarına göre inşa edilen binalar için olanlar da vardı. Schick, entegre ölçekli ahşap bir modelini yapmadan neredeyse hiçbir bina inşa etmedi ve projeyi devreye alanların inşaat çalışmaları başlamadan önce binanın detaylarını görmelerine izin verdi. Schick’in inşa ettiği veya yapımını denetlediği tüm binaların tam bir listesine sahip değiliz. Schick, Alman sanatçı Theodor Sandel ile bazı binaların tasarımında

-
- 15 Nea Maria Kilisesi hakkında daha fazla bilgi için bakınız: Yoram Tsafrir, ed., *Ancient Churches Revealed* (Jerusalem: Israel Exploration Society, 1993), 128–135.
 - 16 Schick’in modellerinin birçok elektronik görüntüsü var. Örneğin, Gettysburg Koleji Dijital Koleksiyonlarındaki Yunanistan ve Yakın Doğu’nun 19. Yüzyıl Görüntüleri koleksiyonundakilere, çevrimiçi olarak şu adresten bakın: gettysburg.cdmhost.com/cdm/search/collection/p15059coll1/searchterm/Conrad (accessed 4 October 2016).
 - 17 Sotheby’s Art of the Islamic World Lot 183, “A Wooden Model of the Dome of the Rock, by Dr Conrad Schick, Jerusalem, 1872–3,” details and cataloguing online at www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/arts-of-the-islamic-world-l13220/lot.183.html (accessed 4 October 2016).

yer aldı¹⁸. Burada Schick'in Kudüs'teki tüm binalarını sunmak için yeterli alan olmasa da, bazılarını bakacağız.

Bazıları, Schick tarafından tasarlanan ilk binanın, Kudüs'teki Peygamberler Sokağı'nın batı tarafında yer alan ve 1863'te ya da kısa bir süre sonra Yahudiler arasında Londra Hristiyanlığını Teşvik Derneği tarafından inşa edilen Sanatoryum olduğuna inanıyor. Conrad Schick'in Tabor Evi olarak bilinen kendi evi de dahil olmak üzere mimari faaliyetlerinin çoğu bu caddenin etrafında toplanmıştı¹⁹.

Şekil 1: Schmidt's Girls College'da sergilenen ve Kudüs'ün Avrupa Rönesansı tarzında görüldüğü "Tapınak", görüntü conradschick.files.wordpress.com'un izniyle.

-
- 18 Sandel, 1902'deki ölümüne kadar Kudüs'teki Alman Kolonisinde yaşayan bir Alman mimar ve araştırmacıydı. Sandel, 1897'de inşa edilen ve şu anda resmi İsrail radyo istasyonunun binası olarak kullanılan Shaare Zedek Hastanesi'ni tasarladı.
- 19 Peygamberler Caddesi, ağırlıklı olarak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısı ve yirminci yüzyılın başında inşa edilen bazı lüks villaların yanı sıra çok sayıda hastane, okul, kilise, misyon ve konsolosluk binalarının yer aldığı bir caddeydi. Şehrin en büyük ve en güzel caddelerinden biri olarak kabul edilirdi ve bu cadde üzerindeki binalarının çoğu günümüze kadar gelebilmiştir.

Şekil 2: Batı Duvarı ve Fas Kapısı'nın bir görünümü de dahil olmak üzere, 1879'da Schick tarafından şekillendirilen Harem-i Şerif modelinin bir parçası. Bu model şu anda Amsterdam'daki Bijbelmuseum'da, conradschick.files.wordpress.com'un izniyle sergilenmektedir.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda Anglikan Kilisesi, Sanatoryum alanını satın aldıktan sonra Schick, kompleksin içinde şu anda Uluslararası Anglikan Okulu tarafından kullanılan başka binalar tasarladı. Schick ayrıca cüzzam tedavisi için çeşitli tesislerin yapımında da yer aldı. 1860'ların ortalarına kadar cüzzamlılar Kudüs'ün güneyinde Zion Kapısı yakınında tecrit altında ve içler acısı koşullar altında barındırılıyordu. 1865 yılında, Pomeranian Baron von Keffenbrink, Kudüs'teki Protestan topluluğunun desteğiyle, Mamilla havuzunun yakınında bir arsa satın aldı ve Schick'i orada cüzzamlılar için yeni bir barınak tasarlaması için görevlendirdi²⁰.

20 Julius Richter, *A History of Protestant Missions in the Near East* (Edinburgh: Oliphant, Anderson, and Ferrier, 190), 269–270.

Şekil 3: Alman Kolonisi'ndeki cüzamlı hastanesi Jesus Hilfe, görüntü conradschick.files'in izniyle. wordpress.com.tr

Şekil 4: St. Paul Kilisesi, görüntü conradschick.files.wordpress.com'dan alınmıştır.

Şekil 5: Suriye (Schneller) Yetimhanesinin cephesi, çevrimiçi olarak en.wikipedia.org/wiki/ Schneller Orphanage.

Ancak 1867’de açılan barınak mütevazıydı ve Schick’in planlarına göre değildi²¹. Yine 1875 yılında Schick’in tasarımına göre Silwan’a ek bir barınak inşa edildi. 1881’de Schick, Jesus Hilfe olarak bilinen büyük, güzel cüzamlılar hastanesini ve 1950’den sonra, bugün hala Alman Kolonisi’nin kuzeybatısında bulunan Hansen Evi veya Hansen Hastanesi’ni tasarladı²².

Conrad Schick’in tasarlayıp yapımına nezaret ettiği önemli yapılardan biri olan eski şehir (Old City)’deki Lutheran Darülaceze (Lutheran Hospice), Schick’in binalarının mimari kimliğinin güzel bir örneğini de sunuyor. 1860 yılında Schick, Süryani Ortodoks St. Mark Manastırı yakınlarındaki Suq al-Husur’da bulunan bakımevini inşa etmek için yakındaki bir Haçlı binasının bakımsız kalan taşlarını yeniden kullandı. 1948’deki Nakba’dan sonra bina, 1964’te Şeyh Cerrah’taki Göz Hastanesi açılana kadar St. John Tarikatı tarafından yönetilen bir göz hastanesine dönüştürüldü. Bina daha sonra pansiyon olarak orijinal kullanımına geri döndü ve çeşitli restorasyon ve rehabilitasyon aşamalarından geçtikten sonra hala bu şekilde kullanılıyor.

Schick’in tasarımlarından bir diğeri olan Mahanaim Evi, Peygamberler Sokağı’na paralel bir sokakta yer alıyor. İki özdeş yarıya sahip devasa bir bina, Kudüs kireçtaşı kullanımı dışında hiçbir şekilde Kudüs mimarisiyle bağlantılı değildir. Bu iki katlı bir yapıdır ve zemin katta, kapının iki yanında, yarım altıgen şeklinde cepheden iki oda çıkıntı yapar. Üst kattaki aynı oluşum iki güzel veranda oluşturmaktadır. Bina, İsviçre’nin Basel kentinden Kudüs’te tanınmış bir tüccar, bankacı ve misyoner figürü olan Johannes Frutiger tarafından yönetilen bir misyonun merkezi olarak kuruldu²³. Mahanaim binasından çok uzakta olmayan, 1873’te Arap Anglikan topluluğu tarafından inşa edilen St. Paul Kilisesi, Conrad Schick tarafından tasarlandı ve Reverand Gobat tarafından açıldı. Kilise, 1948 yılına kadar, Batı Kudüs’ün geri kalanı gibi ateşkes hatlarının gerisinde erişilemez durumda kaldığında işlevsel kaldı. Kilise, 1948’den 2011’e kadar, yenilenip yeniden açıldığı zamana kadar düzenli olarak planlanmış ibadet için kullanılmadı²⁴.

Suriye Yetimhanesi’nin (Schneller Yetimhanesi olarak da bilinir) ana binasının mimarisi, Schick tarafından yaygın olarak kullanılan bir formun tipik bir örneğidir: girişin üzerinde bir saat bulunan bir kule. Schick’in Suriye yetimhanesini inşa etmedeki rolü hakkında güvenilir bir bilgi olmamasına rağmen, Schick’in tasarladığı bazı binaların özellikleri bu binada da bulunur ve Schick ile Schneller’i birbirine bağlayan ilişki de onun

21 Mamilla mezarlığının güneyinde, Amerikan konsolosluğunun evinin yanında yapı hala mevcuttur.

22 1948’de İsrail’in Alman Kolonisi’ni işgal etmesinden sonra, 1873’te cüzama neden olan bakteriyi tanımlayan Norveçli doktor Gerhard Henrik Armauer Hansen’den sonra cüzam, Hansen hastalığı olarak da bilindiği için Hansen Evi veya Hansen Hastanesi olarak bilinir hale geldi. 2000 yılında bina kapatıldı ve İsrail belediyesi onu yıkmaya karar verdi; Ancak şehirdeki birçok kişi buna engel olmaya çalıştı ve bina koruma altına alındı. O zamandan beri bir multimedya sanat merkezi haline geldi. Bakınız: “The Hansen Compound: From Leper Hospital to Multimedia Art Center,” *Israelightly*, 31 Mayıs 2013, çevrimiçi olarak israelightly.wordpress.com/201305/51/leper-hastanesinden-multimedya-sanat-merkezine-hansen-bileşigi (3 Ekim 2016’da erişildi).

23 Bu kişi hakkında daha fazla bilgi için bkz. H. Frutiger and J. Eisler, *Johannes Frutiger: Ein Schweizer Bankier in Jerusalem 1838–1899* (Koln, 2008).

24 Kudüs Piskoposluğuna bakın. “St. Paul’s Church,” online atj-diocese.org/index.php?lang=en&page=129666024424&sub=12969833062 (accessed 4 October 2016).

bu binanın inşasına dahil olma ihtimalini destekler. Bu iki adam, Spittler'in gözetiminde Basel'de aynı okulda eğitim görmüştü. Suriye Yetimhanesi kompleksinin inşaatı 1860'larda başladı ve binalar giderek genişledi, böylece on dokuzuncu yüzyılın sonunda Eski Şehir surlarının dışındaki en büyük mimari kompleks haline geldi.

1894'te Schick - mimari çalışmasının olgun aşamasında iken - Peygamberler Caddesinde bulunan iki katlı ve bir bodrum katı olan büyük bir bina olan Alman Hastanesi'ni tasarladı²⁵. Böylece Alman Hastanesi binası, Schick'in uzun yıllara dayanan deneyiminin özelliklerini ve daha sonra ortaya koyduğu mimari karmaşıklıkları taşıyor. Bina, Bethlehem bölgesinden getirilen pembe taşlardan yapılmıştır ve yuvarlak pencere ve açıklıklarda görülebileceği gibi modern Gotik mimarinin unsurlarını içermektedir. 1948 yılından sonra bina Bikur Holim Hastanesi'ne ev sahipliği yapmıştır.

Schick'in evi Tabor House'un bitişiğinde 1869'da inşa edilen William Holman Hunt'ın evi de Schick'in inşa ettiği başka bir binadır. Hunt, Kudüs'te yaşayan ve resimlerinde İncil'den ilham alan İngiliz bir ressamdı²⁶. Hunt kendi evinin inşasını denetlemiş olsa da, bunu Schick'in tasarladığı söyleniyor ve ön girişin üzerindeki yuvarlak pencere onun mimari özelliklerinden birini içeriyor.

Batı Kudüs'teki King George Caddesi'ndeki Talitha Qumi Okulu, Schick tarafından tasarlandı ve 1868'de inşa edildi. Mimari kimliği, binanın kemerli cephesine, yuvarlak pencerelerine, devasa saatine ve modern Gotik unsurlara yansır. Okulun büyük bir kısmı yıkılmış ve sadece cephenin üst kısmı kalmıştır. Yıkıldıktan sonra yeniden yapılmıştır. Schick ayrıca Mea Shearim mahallesinin tüm planlarını da tasarladı. Eski Şehir'in kuzey duvarının yaklaşık iki yüz metre kuzeybatısında bulunan bu mahalle, on dokuzuncu yüzyılın sonunda Eski Şehir'in ötesine genişleyen fakir Ortodoks Yahudileri barındırmak için tasarlandı²⁷. Doğu Avrupa getto konseptine göre tasarlanmış, bu sayede mahalle yüksek çitlerle çevrilmiş ve kapılarla kapatılması mümkün olmuştur. Mahallenin inşaatı 1874 yılında başlamış ve 1880 yılı civarında tamamlanmıştır. Binalar, öncelikle merkezinde bir sinagog bulunan geniş bir açık avlu etrafında, inşa edildi. Ancak daha sonra, avludaki ek inşaat, zaten sıkışık olan mahallede aşırı kalabalığa yol açtı: orijinal inşaat yüz konuttan oluşuyordu, ancak yüzyılın sonundan önce konut sayısı üç yüze ulaştı.²⁸

1882'de, Schick altmış yaşındayken, Peygamberler Sokağı'nda kendi evini, Tabor Evi'ni inşa etti ve burada bir dizi bina tasarladı. Bina, ev sahibi tarafından Kudüs'te yarım

25 Bu hastane aslen Alman Protestan Diakonissen Kaiserwerthes Schwestern Misyonu tarafından yaptırılmıştır. çevrimiçi olarak Conrad Schick'in Arkadaşları, "Alman Hastanesi" bakın. wordpress.com/architecture/german-hospital/ (4 Ekim 2016'da erişildi).

26 Hunt'ın sanatına ilişkin örnekler için bkz.: "William Holman Hunt," ArtMagick, çevrimiçi olarak www.artmagick.com/pictures/artist.aspx?artist=william-holman-hunt (4 Ekim 2016'ya erişildi); "William Holman Hunt, 1827–1910," Tate, çevrimiçi olarak www.tate.org.uk/art/artists/William-holman-hunt-287.

27 Conrad Schick tarafından tasarlanan tek mahalle burası değildir. Buhara Yahudileri için de bir mahalle tasarladı. Ancak, Buhara Yahudi cemaati genellikle varlıklı olduğu için, modern Avrupa tarzına göre inşa edilmiş geniş sokaklar ve evlerle mahalleleri bu zenginliği yansıtıyordu. Bu mahallenin inşaatı 1891'de başlamış ve yirminci yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş, bu nedenle 1901'de ölen Schick, bu caddenin gelişimini ve tamamlandığını görememiştir.

28 Ronald Eisenberg, *The Streets of Jerusalem: Who, What, Why* (New York: Devora Publishing, 2006), 250.

asırdan fazla bir süredir derlenen kültürel karışımı yansıtan, farklı mimari tarzların ilginç bir birleşimidir. Evin girişi bir Alman kalesinin girişini andırırken, duvarların kalınlığı ve çapraz tonozlu tavanlar Filistin’deki Arap evlerine özgüdür ve çapraz tonozlu tavanlara sahiptir. İç tasarımı, yanlarında odalar bulunan bir avlunun etrafına inşa edilmiş bir eyvan evinin tasarımıdır. İsveç Protestan Kilisesi 1951’de evi satın aldı ve bugün İsveç İlahiyat Enstitüsü’ne ev sahipliği yapıyor.

Şekil 6: Alman Hastanesi (Bikur Holim), görüntü conradschick.files.wordpress.com’den alınmıştır.

Şekil 7: Hunt’s House, www.victorianweb.org/painting/whh/drawings/9.html.

Schick’in Akademik Çalışmaları

Conrad Schick’in yazılarının gözden geçirilmesi, değindiği konuların çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle tam bir cilt gerektirecektir. Kudüs’ün topografyasına ilişkin anlayışında eşi benzeri olmayan bir kişi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Yeni Kapı’nın yakınında eski bir kapı keşfederek, Kale’de bir kazı yaparak ve Beyt Sahur’un doğusundaki Tel Furaydis’te (Herodium) Artaş köyünden saraya gelen suyu sağlayan bir Roma kanalını ortaya çıkararak

bir dizi olağanüstü arkeolojik çalışmaya girişti. Eski Şehir’de Fransiskanların sahip olduğu binaların çoğunun ve kuyuları ve yer üstü binalarıyla Harem-i Şerif’in haritalarını çizdi. Modellerine ek olarak, Kutsal Kabir Kilisesi’nin ve onun çağlar boyunca evriminin ayrıntılı eskizlerini yaptı. Kutsal Kabir Kilisesi, Muristan bölgesi, Rus Darülaceze ve Zalatio şekerleme dükkanının etrafındaki tüm alan üzerinde Khan al-Zayt pazarına kadar bir araştırma yaptı, Roma caddesini keşfetmek amacıyla haritasını çıkardı. Farklı dillerde birçok yazıt keşfetti ve yayınladı. Ayrıca tüm ilgi alanlarını ve bulgularını İncil temalarıyla ilişkilendirirken Filistin florası ve folkloruyla da ilgilendi.

Eski Şehir, geç Osmanlı döneminde Avrupa toplulukları tarafından gerçekleştirilen düzinelerce inşaat projesine tanık oldu ve Schick, kazı yapmak için genellikle inşaat projelerinden yararlandı. Araştırmacılar onun fikrini araştırıp deneyimlerinden yararlanmayı umdukları için Kudüs’teki Avrupalı ve Amerikalı araştırmacılara defalarca danışman olarak atandı. Kendisi Kudüs’te geçen elli yılı aşkın bir süredir, fotoğraflar, haritalar ve çizelgeler aracılığıyla kentin benzersiz belgelerini üreterek bildirilmemiş tek bir kazı bırakmadığı görülüyor.

Şam Kapısı’nın kuzeyinde yer alan İsa’nın Bahçe Mezarı’nın keşfi de Schick’e atfedilir²⁹. 1867’de, Schick, İsa’nın çarmıha gerildiği yerin -ki bu uzun zamandır arkeologları, tarihçileri ve din bilginlerini meşgul eden bir meseledir- Kutsal Kabir Kilisesi’nin yeri değil, Golgota’nın kayası olduğuna karar verdi³⁰. Schick’in bu siteyi seçme nedenleri ve dayanaklarının güvenilirliği tartışmamızın kapsamı dışında olsa da, önerisi bilim adamları arasında ölümünden sonra onlarca yıl süren bir fırtına yarattı. Bahçe Mezar (Garden Tomb) , o zamandan beri Kudüs’teki önemli mabetlerden biri haline geldi ve onuruna Conrad Schick Caddesi olarak adlandırılan Nablus Yolu’ndan çıkan yan sokağa akın eden binlerce hacı tarafından her gün uğrak yeri oldu. Hep birlikte Schick, çoğu Kudüs ve Filistin hakkında, düzinelerce harita, çizelge ve tarihi belge içeren 53’ten fazla makale yayınladı. Schick, makalelerini öncelikle Filistin tarihi, kültürü ve arkeolojisi konusunda uzmanlaşmış iki dergide yayınladı.

Bunlardan ilki Filistin Keşif Fonu (Palestine Exploration Fund) tarafından Londra’da yayınlanan Filistin Keşif Aylığı (Palestine Exploration Quarterly)’ydı. İkincisi, Alman Filistin Keşif Cemiyeti’nin dergisi Zeitschrift des Deutschen Palästina- Vereins’di. Schick ayrıca diğer dergilerde de makaleler yayınladı - bazıları ciddi bilimsel çalışmalarıydı, diğerleri Kutsal Toprakların yansıtıcı keşifleriydi. Başarılarından dolayı Tübingen Üniversitesi, 1896’da Schick’e fahri doktora verdi.

29 Schick’in bahçeyle ilgili bir makaleyi yayınlamasından on yıl sonra, Protestan çevreler arasında özel ilgi uyandıran İngiliz general Charles Gordon, bahçenin İsa’nın mezarı olduğunu ilan etti. Tartışma hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ruth Kark and Seth J. Frantzman, “The Protestant Garden Tomb in Jerusalem, Englishwomen, and a Land Transaction in Late Ottoman Palestine,” *Palestine Exploration Quarterly* 142, no. 3 (2010): 199–216. See also the discussion between Schick and Conder on defining the location, which took place in the *Palestine Exploration Fund Quarterly Statement* during the 1890s; and Gabriel Barkay, “The Garden Tomb: Jesus Buried Here?” *Biblical Archaeology Review* 12, no. 2 (Mar.–Apr. 1986):40–57.

30 Conrad Schick, “Newly Discovered Rock Cut Tombs in Dominican Premises,” *Palestinian Exploration Fund Quarterly Statement* 18 (1886): 155.

Schick, Avusturya, Rus, Alman ve İngiliz kurumları tarafından birçok başka madalya ve ödüle layık görüldü. Bu ödüllerden bazıları şunlardır: Prusya Kraliyet Nişanı Şövalyesi dahil; Franz Joseph Kraliyet ve İmparatorluk Avusturya Nişanı Şövalyesi; Rus İmparatorluk Nişanı Stanislaw Komutanı; ve Sanat ve Bilim için Büyük Eski Madalyanın Sahibi³¹.

Şekil 8: Talita Qumi Okulu, yıkılmasından önce ve sonra, görüntü conradschick.files'in izniyle.wordpress.com.tr

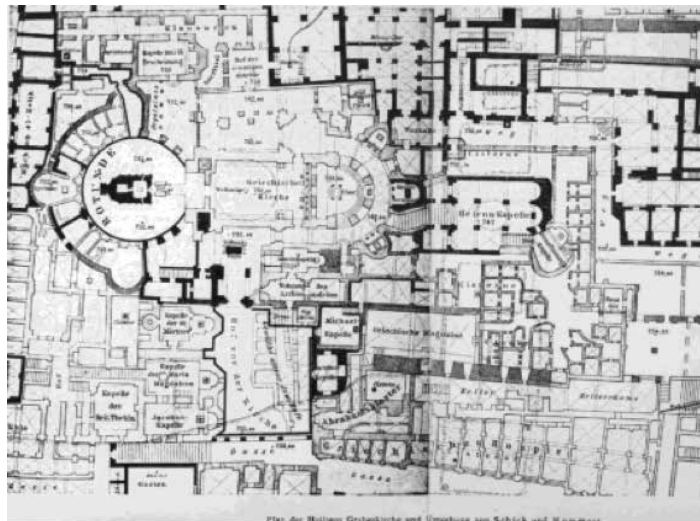
31 Carmel, "C. F. Spittler," 273.

Şekil 9: Mea Shearim mahallesi için plan, resim conradschick.files.wordpress.com'dan alınmıştır.

Şekil 10: Tabor House, Conrad Schick'in evi, resim conradschick.files.wordpress.com'un izniyle.

Şekil 11: Schick tarafından 1898'de hazırlanan Kutsal Kabir ve çevresinin planı, görüntü conradschick.wordpress.com'dan alınmıştır.

Sonuç

Conrad Schick'in çalışması, onun on dokuzuncu yüzyıl Kudüs'üne yaptığı anıtsal katkıları ve Filistin'deki Evanjelik hareketin tarihini inceleyen bütün bir araştırmacı ve öğrenci kuşağının çalışmalarını zenginleştirdi³². Conrad Schick'in ölümünden yüz on beş yıl sonra, ona Kudüs'ün tarihi ve arkeolojisine ilişkin çağdaş anlayışımızı dayatmak uygun olmayabilir. Aksine, çalışmalarını perspektif içinde takdir etmek gerekir. Conrad Schick, İncil arkeolojisinin hakim kavramlarının tutsağıydı: tüm eserlerinde siteleri yorumlamak için Eski Ahit'i kullandı. Ama aynı zamanda eski Roma, Bizans ve Haçlı dönemlerini kapsayan geniş bir tarihi ve dini yazılar yelpazesine de aşinaydı ve kanonik tarih hakkında kapsamlı bilgiye sahipti. Ayrıca mimarlık tarihi hakkında derin bir bilgiye de sahipti. Mimari yetenekleri Kudüs'te geliştikçe ve düzinelerce inşaat projesinde şekillendikçe bilgisi kesinlikle arttı. Kendisine yöneltilebilecek (çoğu zaman haklı olarak) eleştirilere rağmen, Schick'in Kudüs tarihini belgelemeye ve birlikte işlemeye yaptığı katkılar, günümüz araştırmacıları için vazgeçilmezdir.

32 Conrad Schick hakkında daha fazla bilgi için bkz. Haim Gorien, "*Zieht hin und erforscht das Land*": *Die deutsche Palästinaforschung im 19. Jahrhundert* (Göttingen: Wallstein, 2003); Gertrude Eisnler-Tatley, *Leben und Persönlichkeiten in Jerusalem* (Jerusalem: [n.p.], 1966); Haim Goren and Rehav Rubin, "Conrad Schick's Models of Jerusalem and Its Monuments," *Palestine Exploration Quarterly* 128 (1996): 103–124; E. W. G. Masterman, "Obituary: The Important Work of Dr. Conrad Schick," *Biblical World* 20, no. 2 (1902): 146–48. Haim Gorien, "*Zieht hin und erforscht das Land*": *Die deutsche Palästinaforschung im 19. Jahrhundert* (Göttingen: Wallstein, 2003); Gertrude Eisnler-Tatley, *Leben und Persönlichkeiten in Jerusalem* (Jerusalem: [n.p.], 1966); Haim Goren and Rehav Rubin, "Conrad Schick's Models of Jerusalem and Its Monuments," *Palestine Exploration Quarterly* 128 (1996): 103–124; E. W. G. Masterman, "Obituary: The Important Work of Dr. Conrad Schick," *Biblical World* 20, no. 2 (1902): 146–48. 1966'da, Schick'in torunu Hermann Grobe-Einsler, Schick'in Wie aus einem einfachen Mechaniker im Schwabenland ein königlicher Baurat in Jerusalem geworden ist (Swaia'dan basit bir tamirci nasıl Kudüs'te Kraliyet İnşaat Ustası oldu) başlıklı yayınlanmamış bir biyografisini yazdı, bu yazı büyük ölçüde 4 Haziran ve 13 Ağustos 1902 tarihleri arasında Christlicher Volksbote aus Basel dergisinde yayınlanan bir dizi makaleye dayanmaktadır. Ayrıca bkz. conradschick.wordpress.com adresindeki "Friends of Conrad Schick"

Kaynakça

“Friends of Conrad Schick” Web site at conradschick.wordpress.com

“The Hansen Compound: From Leper Hospital to Multimedia Art Center,” *Israelightly*, 31 May 2013, online at israelightly.wordpress.com/201305/51/

Conrad Schick: Architect, Archaeologist, Historian the-hansen-compound-from-leper-hospitalto-multimedia-art-center (accessed 3 October 2016)

“William Holman Hunt, 1827–1910,” Tate, online at www.tate.org.uk/art/artists/William-holman-hunt-287

“William Holman Hunt,” Art Magick, online at www.artmagick.com/pictures/artist.aspx?artist=william-holmanhunt (accessed 4 October 2016)

19th Century Images of Greece and the Near East in the Gettysburg College Digital Collections, online at gettysburg.cdmhost.com/cdm/search/collection/p15059coll1/searchterm/Conrad (accessed 4 October 2016)

A. Tibawi, *British Interests in Palestine 1800–1901* (London, 1961)

Alex Carmel, “C. F. Spittler and the Activities of the Pilgrims Mission,” in *Ottoman Palestine, 1800–1914: Studies in Economic and Social History*, ed. Gad G. Gilbar (Leiden: E. J. Brill, 1990), 255–286

Alex Carmel, *Die Siedlung der Württembergischen Templer in Palästina 1868–1918* (Stuttgart: W. Kohlhammer, 1973)

Alexander Scholch, *Palestine in Transformation 1856–1882*, pp. 47–75

Anthony Travis, *On Chariots with Horses of Iron and Fire: The Excursionists and the Narrow Gauge Railroad from Jaffa to Jerusalem* (Jerusalem: Hebrew University Magnes Press, 2009)

Charlotte van der Leest, “Conversion and Conflict in Palestine: The Missions of the Church Missionary Society and the Protestant Bishop Samuel Gobat” (PhD thesis, University of Leiden, 2008), available online at openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/12957/Thesis.pdf?sequence=1

Conrad Schick Museum, “Models of Jerusalem” (Christ Church, Jerusalem, 2012), online at www.youtube.com/watch?v=CquyEiuOznk (accessed 4 October 2016)

Conrad Schick, “Newly Discovered Rock Cut Tombs in Dominican Premises,”
Palestinian Exploration Fund Quarterly Statement 18 (1886): 155

E. W. G. Masterman, “Obituary: The Important Work of Dr. Conrad Schick,” *Biblical World* 20, no. 2 (1902) 146–48. In 1966, Schick’s grandson, Hermann Grobe-Einsler, wrote an unpublished biography of Schick, titled *Wie aus einem einfachen Mechaniker im Schwabenland ein königlicher Baurat in Jerusalem geworden ist* (How a simple mechanic from Swabia became a Royal Master Builder in Jerusalem), largely based on a series of essays published between 4 June and 13 August 1902 in the periodical *Christlicher Volksbote aus Basel*.

Episcopal Diocese of Jerusalem, “St. Paul’s Church,” online at j-diocese.org/index.php?lang=en&page=129666024424&sub=12969833062 (accessed 4 October 2016)

Frank Foerster, *Mission im Heiligen Land: Der Jerusalems-Verein zu Berlin, 1852–1945* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus G. Mohn, 1991)

Friends of Conrad Schick, “German Hospital,” online at conradschick.wordpress.com/architecture/german-hospital/ (accessed 4 October 2016)

Friends of Conrad Schick, “House of Industry,” online at conradschick.wordpress.com/jerusalem/house-of-industry/ accessed 4 October 2016)

H. Frutiger and J. Eisler, *Johannes Frutiger: Ein Schweizer Bankier in Jerusalem 1838–1899* (Köln, 2008)

Haim Goren and Rehav Rubin, “Conrad Schick’s Models of Jerusalem and Its Monuments,” *Palestine Exploration Quarterly* 128 (1996): 103-124

Haim Goren, “Zieht hin und erforscht das Land”: Die deutsche Palästinaforschung im 19. Jahrhundert (Göttingen: Wallstein, 2003)

Gertrude Eisler-Tatley, *Leben und Persönlichkeiten in Jerusalem* (Jerusalem: [n.p.], 1966)

Julius Richter, *A History of Protestant Missions in the Near East* (Edinburgh: Oliphant, Anderson, and Ferrier, 190) *Palestine Exploration Fund Quarterly Statement* during the 1890s; and Gabriel Barkay, “The Garden Tomb: Jesus Buried Here?” *Biblical Archaeology Review* 12, no. 2 (Mar.–Apr. 1986)

Ronald Eisenberg, *The Streets of Jerusalem: Who, What, Why* (New York: Devora Publishing, 2006)

Ruth Kark and Seth J. Frantzman, “The Protestant Garden Tomb in Jerusalem, Englishwomen, and a Land Transaction in Late Ottoman Palestine,” *Palestine Exploration Quarterly* 142, no. 3 (2010)

Ruth Kark, Dietrich Denecke, and Haim Goren, “The Impact of Early German Missionary Enterprise in Palestine on Modernization and Environmental and Technological Change, 1820–1914,” in *Christian Witness between Continuity and New Beginnings: Modern Historical Missions in the Middle East*, ed. Martin Tamcke and Michael Marten (Piscataway, NJ: Transaction, 2006), 145–176

Schick published his ideas in “Studien über Strassen- und Eisenbahn-Anlagen zwischen Jaffa und Jerusalem,” in *Mitteilungen aus Justus Perthes’ geographischer Anstalt über wichtige neue Erforschungen auf dem Gesamtgebiete der Geographie von Dr. A. Petermann*, (Gotha, Germany: J. Perthes, 1867)

Sotheby’s Art of the Islamic World Lot 183, “A Wooden Model of the Dome of the Rock, by Dr Conrad Schick, Jerusalem, 1872–3,” details and cataloguing online at www.sothebys.com/en/auctions/ecatalogue/2013/arts-of-the-islamicworld-113220/lot.183.html (accessed 4 October 2016)

Yaron Perry, *British Mission to the Jews in Nineteenth Century Palestine* (London: Frank Cass, 2003)

Yoram Tsafrir, ed., *Ancient Churches Revealed* (Jerusalem: Israel Exploration Society, 1993), 128–135